

Adviesraad voor het
Wetenschaps- en Technologiebeleid

Aan de kabinetsinformatuur
Ministerie van Algemene Zaken
Postbus 20001
2500 EA DEN HAAG

Enmalige financiële impuls voor de universiteiten

De universiteiten zouden in de kennissamenleving het 'neusje van de zalm' moeten zijn, maar zij kunnen onvoldoende inspelen op ontwikkelingen die in versneld tempo op hen afkomen. Ingrijpende herinrichting van het onderzoek en onderwijs is dringend nodig. Hier zijn de universiteiten in principe zelf verantwoordelijk voor. Maar dan moeten zij wél de nodige armslag krijgen om die verantwoordelijkheid ook waar te maken. De AWT beveelt aan dat in het regeerakkoord wordt vastgelegd dat de universiteiten een financiële injectie krijgen van fl. 1 mld. om koerswijzigingen te realiseren. De AWT pleit niet voor een structurele verhoging van het universitaire budget, maar voor een eenmalige, extra financiële bijdrage.

De AWT beperkt zich tot het kort signaleren van het probleem. Nadere uitwerking volgt in het advies over het wetenschapsbeleid, dat de AWT verderop in het jaar zal uitbrengen.

De universiteiten kunnen hun voorhoede-rol nu niet vervullen

Kennis dringt in alle haarvaten van onze samenleving door. Onze kennisinfrastructuur wordt geconfronteerd met tal van ontwikkelingen: internationalisering, de invloed van informatie- en communicatietechnologie (ICT), levenslang leren, sterkere nadruk op kennistransfer, werken en leren combineren, andere onderwijsvormen (teleleren, probleem gestuurd onderwijs), opkomst van nieuwe vakgebieden en combinaties van bestaande vakken, en toenemende afstemming van het kennis- en onderwijsaanbod op de maatschappelijke behoefte.

De universiteiten zouden in deze ontwikkelingen voorop moeten lopen, maar dat is in onvoldoende mate het geval. De universiteiten zijn in de afgelopen jaren geconfronteerd met een dalende basissubsidie i.c. de eerste geldstroom. En verdere dalingen liggen in het verschiet. Zo is het streven van overheidszijde gericht op een overheveling van middelen van de universiteiten naar NWO. Daarnaast zijn er ook nog andere bezuinigingen te verwachten. In de meeste verkiezingsprogramma's staat terecht het onderwijs als belangrijk aandachtspunt genoemd. De prioriteiten zullen in de praktijk met name liggen bij het basis- en voorgezet onderwijs. Die prioriteiten wil de AWT niet bestrijden, integendeel. Hij vreest echter dat de spanning tussen prioriteiten en beschikbare middelen per saldo voor de universiteiten in het nadeel zal uitvallen. De AWT sluit (verdere) bezuinigingen op de eerste geldstroom naar de universiteiten op termijn ook niet uit, maar in de huidige situatie dreigt het gevaar dat alle energie gestoken zal worden in 'brandjes blussen'. Dit wordt versterkt door een 'wij/zij'-cultuur die is ontstaan tussen overheid en universiteiten en die de universiteiten in een afhankelijke positie heeft gedwongen, in die zin dat zij steeds weer voorstellen moesten indienen voor allerlei subsidiepotten voor specifieke problemen. Het beleid zou echter meer gericht moeten zijn op het versnellen van het proces van verzelfstandiging. De universiteiten moeten immers zelf initiatieven (kunnen) nemen om op de nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen in te spelen. De AWT meent dat de universiteiten goed toegerust moeten zijn om de uitdaging van de kennissamenleving aan te gaan. Daarvoor is eenmalig een fors budget nodig voor de herinrichting van zowel het onderzoek als het onderwijs aan de universiteiten.

Van 'Hoger Onderwijs voor Velen' naar 'Hoger Onderwijs Velerlei'

Het 'Hoger Onderwijs voor velen' is een beginsel dat vrijwel realiteit is geworden, maar het heeft tevens geleid tot uniformiteit van het universitaire onderwijs. De AWT meent dat in het licht van de kennissamenleving meer behoefte is aan een gevarieerd aanbod dat aansluit bij een scala aan maatschappelijke behoeften: Hoger Onderwijs velerlei. Het gaat hierbij niet zozeer om langere opleidingen, als wel om langere naast kortere. Vooral de inhoud van het universitaire onderwijs dient gevarieerder te worden. In een kennissamenleving blijft behoefte bestaan aan smal en diep opgeleide experts c.q. onderzoekers, maar de vraag naar breed inzetbare academici, die over de grenzen van faculteiten hebben leren kijken, neemt steeds meer toe. Ook dienen afgestudeerden over

meer vaardigheden te beschikken om met deskundigen uit andere disciplines te communiceren. Naast meer variatie in studieduur en studie-inhoud, dient verder meer variatie te komen in de wijze waarop het onderwijs gegeven wordt: meer probleem gestuurd onderwijs, meer stages en combinaties van werken en studeren, en intensiever gebruik van ICT.

De AWT voelt zich in zijn pleidooi voor een 'Hoger Onderwijs Velerlei' gesteund door de (aangenomen) motie die Jorritsma-van Oosten, J.M. de Vries en Van Gelder op 5 februari 1998 in de Tweede Kamer hebben ingediend (TK 25370 nr. 37); daarin wordt gesteld dat instromende studenten een grote variatie in talenten en ambities hebben en dat de opleidingen daaraan tegemoet dienen te komen door "differentiatie naar duur, vorm en inhoud".

Betere aansluiting tussen onderzoek- en onderwijscapaciteit

De universiteit staat of valt met de koppeling tussen onderzoek en onderwijs. Er dient derhalve een zekere relatie te bestaan tussen de onderwijscapaciteit en het overgrote deel van de onderzoekcapaciteit (de zogenaamde eerste geldstroom). Echter, in de loop der tijd is er een scheefgroei ontstaan. Er zijn vakgebieden met weinig studenten en relatief veel onderzoek en er zijn vakgebieden waar precies het omgekeerde het geval is. Een nieuw bekostigingsstelsel kan op lange termijn voor meer evenwicht zorgen, maar op korte termijn zijn reallocaties nodig om het academisch gehalte van een stelsel van 'Hoger Onderwijs Velerlei' te waarborgen.

Naar grotere zelfstandigheid van de universiteiten

De AWT schat dat voor het doorvoeren van de hierboven aangestipte veranderingen een budget van ca. 1 miljard gulden gereserveerd zou moeten worden. Hoger Onderwijs Velerlei' en het herstellen van de koppeling tussen onderzoek en onderwijs vragen forse investeringen. Nieuw personeel zal moeten worden aangetrokken en een deel van het zittende personeel zal moeten vertrekken of moeten worden omgeschoold en herplaatst. Investerings zullen nodig zijn in (inter)nationale netwerken en clusters met andere kennisinstellingen, bedrijven en maatschappelijke organisaties. Bedoelde noodzakelijke investeringen laten wachten tot de bezuinigingsperikelen zijn uitgewerkt, is niet verantwoord. De kennissamenleving vereist een vitaal universitair systeem.

De AWT dringt erop aan dat de universiteiten zelf hun koers bepalen en aangeven welke eenmalige additionele investeringen nodig zijn om zich goed te positioneren. Hiermee kan dan een beroep worden gedaan op die (eenmalige) investeringspot. Daarna moeten ze zelf verantwoordelijk worden gesteld voor hun eigen functioneren met in principe geen andere dan de reguliere middelen van de overheid. Wanneer de conditie van eenmaligheid vooraf duidelijk wordt gesteld en derhalve allerlei 'reparatie-subsidies' verdwijnen, zal het proces van verzelfstandiging versneld worden. In de ogen van de Raad moet het te reserveren bedrag niet evenredig over de universiteiten verdeeld worden. Iedere universiteit - het College van Bestuur in overleg met hun Raad van Toezicht - is verantwoordelijk voor zijn eigen positie-bepaling. In competitie kan dan gedongen worden naar die extra financiële impuls. Zo'n eenmalige impuls is bedoeld om een universiteit een goede uitgangspositie te geven voor zijn rol in de kennissamenleving. Zonder een krachtige financiële impuls, zoals hier bepleit, zal het proces van transformatie te lang duren en dit kan onze kennissamenleving zich niet veroorloven.

Dr.ir. Harry L. Beckers
voorzitter